

Tekst: Joh 8:1-11

Zo, ik weet niet hoe het met u, met jou zit, maar dit verhaal laat mij niet onberoerd. Toen ik het verhaal jaren geleden weer eens las, werd ik er door getroffen. Er gebeurt ook nogal wat. Laten we het verhaal nog een keer aandachtig bekijken.

Jezus is in de tempel, daar was hij regelmatig om de mensen te onderwijzen. En daar kwamen veel mensen op af. “Het héle volk kwam naar hem toe” staat er. Wellicht is dat wat overdreven maar zijn ster was rijzende, en er waren veel mensen die naar hem kwamen luisteren.

Hij stond in het middelpunt en net toen hij alle aandacht had, kwamen de Farizeeën naar hem toe. Die hadden op dit moment gewacht, zij konden het niet uitstaan dat zo'n man, zo'n bétweter, hen steeds de les las. Goed beschouwd nam hij hen gewoon hun werk af. Zij waren degenen die het volk onderwezen en nu deed zo'n gewone man van de straat dat. Maar dit keer zouden ze hem te grazen nemen.

Jezus is net op gang gekomen, hij staat in het middelpunt van de belangstelling. Dan komen de Farizeeën, ze onderbreken brutaal zijn verhaal en ze zetten een vrouw voor hem neer. De aandacht verschuift deels van Jezus naar de vrouw en de Farizeeën. Iedereen kijkt ademloos toe. Jezus is populair, maar zoals dat gaat met mensen die tot grote hoogte stijgen, die kunnen ook diep vallen.

En de Farizeeën hebben dit keer een sterk wapen, de wet van Mozes. De wet die door God aan Mozes in de woestijn is gegeven. Daar is geen ontkomen aan, daar kan geen jood omheen, dus ook Jezus niet. De spanning komt langzaam tot een hoogtepunt.

“Meester”, zeggen ze, “deze vrouw is op heterdaad betrapt toen ze overspel pleegde. Mozes draagt ons in de wet op zulke vrouwen te stenen. Wat vindt u daarvan?”

Pfff.... Daar zit Jezus, hij moet antwoorden, maar wat gaat hij nu zeggen? De daad staat vast, de vrouw is op heterdaad betrapt, en zoals gezegd ook Jezus kan niet om de wet van Mozes heen.

Stelt u zich voor, honderden, misschien wel duizenden ogen zijn op je gericht en er is je net een onmogelijke strikvraag gesteld. Als Jezus zegt dat de vrouw niet gestenigd hoeft te worden gaat hij tegen de wet van Mozes, zeg maar de grondwet van de Israël in. Maar als hij toestemt en de vrouw laat stenen dan heeft hij het oordeel geveld. En dat terwijl

Jezus juist een vernieuwende boodschap van naastenliefde verkondigde.

Bij het schrijven van deze preek heb ik me afgevraagd wat ik zou doen. Wat zou u doen? Ik zou in ieder geval knap zenuwachtig worden, het zweet zou me uitbreken en ik zou hard weg willen lopen.

Maar wat gebeurt er? “Jezus bukt zich en schrijft met zijn vinger op de grond”.

Hij wordt helemaal niet zenuwachtig, hij blijft rustig en terwijl alle ogen op hem gericht zijn gaat hij doodgemoederd op de grond zitten schrijven. Ongelooflijk! Dat was wel het laatste wat de Farizeeërs hadden gedacht. Ze beginnen al wat ongemakkelijk om zich heen te kijken, zo van, het zal toch niet? Hij komt hier toch niet weer onderuit? Ze zien de bui al een beetje hangen. Want Jezus straalt in alles uit dat hij de controle heeft. Hij gunt ze geen blik waardig, hij concentreert zich op de grond waarin hij schrijft.

Ik stel me zo voor dat sommige Farizeeërs nog heldhaftig, haast tegen beter weten in, een laatste poging doen: Nou, geeft u eens antwoord...

En dan na een paar eindeloze ogenblikken, richt Jezus zich op. De mensen houden de adem in, wat zal hij gaan zeggen? Jezus wacht even en spreekt dan een even simpele als briljante zin uit: “wie van jullie zonder zonde is, laat die als eerste een steen naar haar werpen”.

In de roos! De Farizeeërs staan als aan de grond genageld, langzaam dringt de boodschap tot hen door. Natuurlijk hebben zij wel eens een zonde begaan, wie niet? Kortom, zij kunnen geen steen gooien, al zouden ze het willen. Weer heeft Jezus hen, uit een ogenschijnlijk onmogelijk positie, verslagen. Weer heeft hij ze voor schut gezet! Één voor één druipen ze dan ook af. Met de staart tussen de benen.

Zo, heeft u ook zo'n voldaan gevoel? Lekker toch? Jezus heeft die gasten weer te pakken genomen. Een beetje zoals in een Amerikaanse film waarin de held aan het einde toeslaat en eindelijk zijn plaaggeesten te pakken neemt.

Maar het verhaal gaat nog verder, er komt nog een klein stukje.

“en ze lieten hem alleen, met de vrouw die in het midden stond.”

Nadat Jezus zijn zin heeft uitgesproken en de Farizeeën figuurlijk heeft weggeblazen, gunt hij ze geen blik meer waardig. Geen snipper aandacht krijgen ze meer, hij gaat verder met schrijven op de grond.

De Farizeeën zijn weliswaar weg, maar de vrouw staat er nog, in het eenzame midden. Die moet zich knap hulpeloos voelen. Natuurlijk het grootste gevaar is geweken, ze lijkt niet gestenigd te worden. Maar echt op haar gemak zal ze zich niet gevoeld hebben. Dan staat Jezus op en richt al zijn aandacht op haar. Wat de Farizeeën niet kregen, krijgt zij wel: aandacht.

“Waar zijn ze? Heeft niemand u veroordeeld?”

“Nee heer” zegt ze.

“Ik veroordeel u ook niet” zegt Jezus.

Mooi, we kunnen naar huis. Jezus heeft haar gered uit de handen van de Farizeeën en hen een lesje geleerd. Fantastisch! En met een portie naastenliefde en vergevingsgezindheid wordt de vrouw weggestuurd. Zij wordt niet gestraft en mag blijven. Eind goed, al goed. U voelt de aftiteling al aankomen.

Maar dan volgt nog een raadselachtig zinnetje: “Ga naar huis, en zondig vanaf nu niet meer”

Huh? Dat lijkt tegenstrijdig. “Ik veroordeel u niet, maar zondig niet meer.” Dat klinkt onlogisch, je zou zeggen, óf ze is in de fout gegaan en dan moet ze daarvoor veroordeeld worden, óf ze is niet de fout ingegaan maar dan hoeft ze ook niet de boodschap mee te krijgen dat ze het niet nog een keer moet doen. Toch?

Wat moeten we hier nou mee? Bedoelt Jezus dat we vooral naar ons zelf moeten kijken en zorgen dat we geen zonden begaan, niets fouts doen, niet iets doen waarvoor we niet bestemd zijn? Want een ander veroordelen is blijkbaar niet de bedoeling. Aan de andere kant, Jezus spreekt de ander wel aan op haar gedrag. Hoe zit dat dan?

Over dit zinnetje heb ik lang zitten nadenken. En volgens mij komt hier precies het verschil naar voren tussen oordelen en véroordelen.

Véroordelen heeft een negatieve klank. Want wie ben jij om te zeggen dat ik iets niet goed doe? Ik moet toch zeker zelf weten wat ik doe? Ook vanuit de kerk zijn mensen vaak veroordeeld en daarmee beschadigd.

Maar met die, ik zou zeggen terechte, allergie voor veroordelen, lijken we ook niet meer te mogen oordelen, of als u dat woord nog te beschuldigend vindt klinken, niet de ander te mogen aanspreken. Een goed bedoeld advies kan al tot een heftige reactie leiden. Bemoei je met je eigen zaken!

Wat is dan het verschil tussen oordelen en veroordelen? Dat verschil is volgens mij substantieel maar kan in de praktijk vaak erg subtiel liggen.

Allereerst véroordelen. Daar zit een verwijt in. Jij hebt iets fout gedaan. Jij bent schuldig. Iemand die de wet of een regel overtreedt wordt veroordeeld.

Dan oordelen. Dat is, zou je kunnen zeggen, wat meer beschouwend. Met een oordeel kun je iemand op zijn of haar gedrag aanspreken, zonder dat die persoon direct veroordeeld wordt. Zonder dat je jezelf boven iemand plaatst. Maar de vraag is, waarom zou je dat eigenlijk doen? Waarom zou je iemand ergens op aanspreken?

Nogmaals, wie de wet overtreedt is schuldig en wordt véroordeeld. Daar kan vrijwel iedereen zich nog wel in vinden. Maar vaak gebeurt er iets wat niet goed voelt, niet goed zit, zonder dat daarbij de wet wordt overtreden. Iemand doorbreekt een culturele gewoonte, een fatsoennorm, een ongeschreven regel. Iemand berokkent een ander schade zonder dat hij de wet overtreedt. Geen politieagent die je daarvoor oppakt, maar het kán in een aantal gevallen wel zeer schadelijk zijn.

Als je een vriend of vriendin bedriegt. Als je die oom, die een moeilijke tijd doormaakt, in de steek laat. Als je iemand achter zijn rug om stelselmatig zwart maakt.

De vraag is, wat doen we in zo'n geval? Spreekt u iemand die dat doet, daar op aan? Of kijkt u liever weg? Dat is toch zijn zaak? Wie ben ik om daar iets van te vinden? Ieder zijn eigen leven en zijn eigen sores. Leven en laten leven.

En wat als u iets hebt gedaan waarvan u eigenlijk wel weet dat het niet in de haak is? Waar u zich niet lekker bij voelt, of waarover u zich zelfs schuldig voelt? Laat u zich dan aanspreken door mensen om u heen? Of geeft u ze dan meteen lik op stuk?

Terug naar het verhaal. Valt daaruit op te maken hoe we hier mee om zouden kunnen gaan? In ieder geval niet tot in detail, maar Jezus geeft

met zijn tegenstrijdige uitspraak wel een richting aan. “Ik veroordeel u niet, maar zondig vanaf nu niet meer.” Hij veroordeelt niet, maar hij vindt ook niet dat alles maar op z’n beloop gelaten moet worden. De vrouw moet vanaf nu niet meer zondigen, ze moet hier van leren. Hij spreekt haar daar dus op aan.

Gevoelsmatig kan ik hier niet anders dan op dit punt even een korte zijstap maken. De verhoudingen zijn in dit verhaal nogal scheef, de vrouw is blijkbaar vreemd gegaan, maar alleen zij wordt er op aan gesproken en niet de man met wie ze dat deed. En de straf is natuurlijk bijzonder wreed en primitief, over dat onderwerp kan met gemak een aparte preek worden gevuld. En een beetje zelfkennis leert dat ik, als een gemiddelde dominee nu helemaal los kan gaan op dit punt, maar ik zal me proberen in te houden en bij de kern van het verhaal te blijven.

Want ik wil nog even verder kijken naar het zinnetje “en zondig vanaf nu niet meer”. Jezus spreekt haar daarmee wel aan op haar gedrag, hij doet een appél op haar om het vanaf nu niet meer te doen. Hij blijft niet hangen in wat ze heeft gedaan maar kijkt naar wat ze in de toekomst mogelijk beter, of in dit geval beter niet kan doen.

De vraag is, hoe kunnen wij mensen aanspreken zonder ze direct het gevoel te geven dat ze veroordeeld worden? Dat is bijzonder lastig en ik wil niet pretenderen dat ik daar een sluitend antwoord op weet. Maar al nadenkend over deze tekst kwam ik wel tot een paar punten die zouden kunnen helpen bij die zoektocht. Het allerbelangrijkste is denk ik, dat het bij het aanspreken van die persoon gaat over die persoon. Zijn of haar gedrag staan centraal, niet degene die oordeelt.

Om terug te gaan naar het verhaal. De Farizeeën stelden de vrouw niet centraal, en zij hadden zeker niet het beste met haar voor. En dan nog los van de straf, de steniging. Feitelijk waren zij helemaal niet geïnteresseerd in haar en eigenlijk ook niet in de uitkomst. Ze wilden alleen Jezus klem zetten en zodra dat niet lukte, liepen ze weg en lieten ze de in hun ogen zondige vrouw met rust.

Jezus doet het omgekeerde, hij is in tegenstelling tot de Farizeeën wél geïnteresseerd in de vrouw en hij veroordeelt haar niet. Maar hij spreekt haar wél aan op haar gedrag.

Dat brengt ons terug bij vraag: wanneer spreek je iemand aan op zijn of haar gedrag? Want los van de vraag hoe je dat precies doet, is de vraag waarom je dat zou doen minstens zo belangrijk.

En die vraag is denk ik zo mogelijk nog moeilijker te beantwoorden.

Een voorbeeld daarvan kan zijn als we de persoon die de mist in gaat, willen beschermen. Het is jouw keuze, maar ben je je bewust van de mogelijke consequenties?

Een andere goede reden om mensen aan te spreken kan zijn om een andere, derde persoon te beschermen. Besef je wel wat deze actie voor die ander betekent?

De valkuilen zijn denk ik makkelijker te vinden, dan te omzeilen. Het doel moet in ieder geval niet zijn om je eigen gelijk te halen. In dat geval voelt de ander dat het niet om zijn gedrag gaat, maar eigenlijk om degene die het oordeel uitspreekt en dan wordt oordelen dus heel snel véroordelen. Even fijn laten zien dat jij dat soort dingen natuurlijk nooit zou doen. Want wij zijn veel beter, natuurlijk, toch?

In het verhaal komen we er niet achter of de vrouw naar Jezus luistert. Dat is precies de crux, daar draait het namelijk niet om. Het is een oproep om de ander aan te spreken, niet te veroordelen, en daarna los te laten. Wij spreken aan, die ander bepaalt óf en wát hij of zij ermee doet.

Dat dat in de praktijk niet zo simpel ligt, besef ik me dus heel goed. Enerzijds is een onterecht oordeel uitspreken gauw gedaan. Anderzijds is weggijken in plaats van de ander ergens op aanspreken ook vaak de makkelijkste weg. Het is en blijft een wankel koord tussen aan de ene kant onverschillig zijn en aan de andere kant te snel oordelen en daardoor mensen beschadigen of zelfs van je afstoten. Toch denk ik dat dit verhaal ons oproept om te zoeken naar de juiste balans. Zoals Jezus het zei: “ik veroordeel u niet, maar zondig vanaf nu niet meer.”

Amen